

Matthiola; Kreutterbuch, 1586, Von grossen oder dollen Nachtschatten

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Vom **grossen oder dollen Nachtschatten**.
Cap. LXXII.

Gestalt.

ieser Nachtschatten wechst in Wälden und Gebirgen. Ist ein feiner Staud, mit viel Nebenâsten, als ein Bäumlen, zweyer oder dreyer Elen hoch. Die Stengel sind zum theil Kestenbraun. Die Bletter aber vergleichen sich dem Nachtschatten, allein dasz sie grôsser sind, und von farben schwârtzer. Im Mayen und Brachmonat gewinnt dieser Nachtschatt lange hole Blumen, als Schellen, Braunfarb und bleich. Wenn diese Schellen auszfällen,

Van grote of dolle nachtschade. Kapittel LXXII. (**Atropa bella-donna, Withania somnifera**)

Gestalte.

Deze nachtschade groeit in wouden en bergen. Is een fijne heester met veel zijtwijgen zoals een boompje, twee of drie ellenbogen hoog. De stengels zijn voor een deel kastanjebruin. De bladeren echter vergelijken zich de nachtschade, alleen dat ze groter zijn en van verven zwarter. In mei en juni gewint deze nachtschade lange holle bloemen als schellen, bruin gekleurd en bleek. Wanneer deze schellen afvallen

wachsen runde, grüne Kirschen oder Beere hernach, ein jede Beer sonderlich an seinem (Rrr iiii) [770] (C) Stiel, hinten zu in einem ausgeschnittenen oder gestirnten Deckel halb begriffen, die zeitigen gegen dem Augsmonat, werden schwartz und glatt, in der grösse einer Weinbeer, anzusehen wie die schwartzen Agsteinkûglen an Pater nostern, jnnwendig gantz voller braunes Saffts, und kleiner Kôrnlén, auff der Zungen sûsz und ungeschmack. Die Wurtzel ist biszweilen armszdick, lang, weisz, und safftig, verkreucht sich hin und her im grund. Dieses Gewechs bleibt uber das gantz jar, im angehenden Frûhling verjüngt es sich.

Natur, Krafft, und Wirckung.

Die grosse Nachtschatten gleicht an krafft dem Manico Solano, das ist dem dollen Nachtschatten, von welchem Dioscorides schreibt, wil sich aber mit der gestallt gar nit darzu schicken. So man die Beer jsset, machen sie denselben Menschen so fast doll und unsinnig, als hette jn der Teuffel besessen, oder bringen jn ja tieffen unuberwindlichen Schlaff. Und ich habs selber erfahren, das etliche Knaben, so diese Beer für Weinbeere gessen haben, gestorben sind, dann sie haben ein schön und lustig ansehen, darmit sie einen unwissenden leicht locken und reitzen, werden derhalben zu Venedig Herba belle donna, das ist schöne frau genannt, Behmisch Lilek wetssy. Lateinisch Solanum maius. #Viel wollen es sey Mandragora Theophrasti, darzu es sich nicht gar ubel reumet.#

Schlaffbeere, Solanum somnificium.

Solanum somnificium Dioscoridi genannt, ist ein Kraut mit viel Zweigen, die lassen sich nicht leicht biegen, sind holtzecht, und mit vielen feisten Blettern bekleidet, die vergleichen sich den Quittenblettern. Die Blumen stehen zu rings umb den Stengel, eine gesetzte über dem andern, von Farben rôtlecht. Die Fruchte sind gelbe Beere, liegen in Hûlsen verwahret. Die Wurtzel ist lang, steiff, biszweilen Arms dick, mit einer rôtlechten Rinden bedeckt. Es wechst an dem Meer, und steinigén orten.

#Disz, wie C. Clusius observirt hat lib. 2.cap.

groeien ronde groene kersen of bessen erna, elke bes apart aan zijn (Rrr iiii) [770] steel, van achter in een uitgesneden of gesterde deksel begrepen, in het rijpen tegen augustus worden ze zwart en glad, in de grootte der druiven, aan te zien zoals de zwarte barnsteenkogels aan de Pater nosters, inwendig gans vol bruin sap en kleine korreltjes, op de tong zoet en onsmakelijk. De wortel is soms arms dik, lang, wit en sappig, kruipt zich heen en weer in de grond. Dit gewas blijf over dat ganse jaar, in aangaande voorjaar verjongt het zich.

Natuur, kracht en werking.

De grote nachtschade gelijk aan kracht de Manicum Solanum, dat is de dolle nachtschade van welke Dioscorides schrijft, wil zich echter met de gestalte geheel niet daartoe schikken. Zo men de bessen eet maken ze diezelfde mens zo vast dol en onzinnig alsof de duivel hem bezeten heeft of brengen hem ja in diepe onoverkomelijke slaap. En ik heb zelf ervaren dat ettelijke knapen zo deze bessen voor druiven gegeten hebben gestorven zijn, dan ze hebben een schoon en lustig aanzien waarmee ze onwetende licht lokken en opwekken, worden daarom te Venetië Herba belle donna, dat is schone vrouw genoemd, Tsjechisch Lilek wetssy. Latijns Solanum maius. *Veel willen het is Mandragora Theophrasti, daartoe het zich niet slecht rijmt..*

Slaapbes, Solanum somnificium.

Solanum somnificium Dioscorides genoemd is een kruid met veel twijgen, die laten zich niet licht buigen, zijn houtachtig en met vele vette bladeren bekleed, die vergelijke zich het kweeloof. De bloemen staan ringsom de stengel, de ene gezet over de andere, van verven roodachtig. De vruchten zijn gele bessen, liggen in hulzen bewaard. De wortels is lang, stijf, soms arm dik met een roodachtige bast bedekt. Het groeit aan de zee en steenachtige oorden.

*Deze, zoals C. Clusius geobserveerd heeft

48. Hispan.stirpium, wechset viel in Hispania, bey der Statt Malaca, da man sie im Februario findet mit Blumen und Samen, und pflēget etliche jar zu bleiben. Bey uns aber musz man sie alle jar sahen, und bringet doch schwerlich Samen. Die Spanier nennen es Orvale, Plinius Halicacabum und Morion.≠ es ist noch einander Geschlecht desz Solani somnifici, dessen Contrafect wir auch [771] allhie dargethan, das hat schmālere und sehr âderechte Bletter, gevierdte Stengel, Purpurpeisse Blumen, formiert wie ein Fingerhut, hangen an langen Stielen. Ausz diesen Blumen werden schwartze oder schwartzbraune Beer, haben jnnwendig viel Kôrnlē wie die andere Nachtschattengeschlecht. Gemeldte Beer sind mit einem grûnem Deckel oder Schellffen halber bedeckt, und ist disz Deckle am eussertheil zerkerbt wie ein Krônle. Hat ein grosse, knollichte, weisse Wurtzel. Wechst in grosser menge umb die Statt Goritz, auff den Berg Salvatin genannt. Blûet im Meyen, im Brachmonat bringt es die Frucht. ≠Disz ander Solanum somniferum beschreibet sonderlich wol der hochgelehrte Artzt, Herr. D. Ioh. Wierus fûrstlicher Clevischer Leibs Medicus in seinem Bûchlin von etlichen unbekandten Kranckheiten, und zeigt an, dasz gegen Ditmarschen wachse, Westphalen, und sonderlich bey dem Schlosz Teckelaburg der Graffschafft wachse, die Jnwohner nennen es Walckenbaum. Disz Kraut haben sie wider die neue Kranckheit die Varen oder Radden genannt, in einem Bier eyn, und lassen den Krancken in 24.stunden nit schlaffen, gibt seltzame symptomana, und ist ein gefâhrliche Artzney, gehôret fûr die starcker Natur seyn, und saget gemelter H. Wierus recht, zu einem bôsen Hundt gehôr ein starcker Stecken. Georgius Buchananus in seinen Schottlândischen Historien lib. 7.fol.72.schreibet, dasz dieses Kraut viel in Schottland wachse, und haben auff ein zeit mit demselbigen Safft unter den Wein und das Bier auch das brodt die Schotten gethan, als solches in jhrer Feind Lâger ist gebraucht, und sie unwissend dieses gebraucht haben, sinds ie darvon gar schlaffen und unbesonnen worden, darvon die Dani mit jhrem Fûrsten Suenone von jnen

libro 2, kapittel 48 Hispan.stirpium, groeit veel in Spanje bij de stad Malaga daar men ze in februari vindt met bloemen en zaad en pleegt ettelijke jaren te blijven. Bij ons echter moet men ze alle jaren zaaien en brengt dan gewoonlijk weinig zaad. De Spanjaarden noemen het Orvale, Plinius Halicacabum en Morion.*

Er is noch een ander geslacht der Solanum wiens afbeelding we ook [771] alhier daar doen, dat heeft smallere en zeer aderachtige bloemen, geveerde stengels purper witte bloemen gevormd zoals een vingerhoed, hangen aan lange stelen. Uit deze bloemen worden zwarte of zwartbruine bessen, hebben inwendig veel korreltjes zoals de andere nachtschadengeslachten. Gemelde bessen zijn met een groene deksel of schil half bedekt en is deze deksel aan het buitenste gekerfd zoals een kroontje. Heeft een grote, knolachtige witte wortel. Groeit in grote menigte om de stad Goritz, op de berg Salvatin genoemd. Bloeit in mei, in juni brengt het de vrucht.

Deze en ander Solanum somniferum beschrijft bijzonder goed de zeer geleerde arts, heer D. Ioh. Wierus, vorstelijke Clevischer lijf medicus in zijn boekje van ettelijke onbekende ziektes en toont aan dat het tegen Ditmarschen groeit, Westfalen, en vooral bij het slot Teckelaburg de graafschap groeit, de inwoners noemen het Walckenbaum. Dit kruid hebben ze tegen de nieuwe ziekte, de Varen of Radden genoemd, in een bier in het laat de zieken 24 stonden niet slapen, geeft zeldzame symptomen en is een gevaarlijke artseneij, behoort voor de sterke naturen en zegt gemelde H. Wierus terecht, tot een boze hond behoort een sterke stok. Georgius Buchananus in zijn Schotse historie libro 7, folio 72 schrijft dat dit kruid veel in Schotland groeit en heeft op een tijd met hetzelfde sap onder de wijn en bier ook dat brood der Schotten gedaan toen zulke in de vijand leger is gebruikt en ze onwetend dit gebruikt hebben, zijn daarvan erg slapend en onbezonnen geworden waarvan de Denen met hun vorst Suenone van hen daarna overwonnen zijn geworden.

darnach überwunden sind worden.≠ Natur, Krafft, und Wirckung. In Leib. Die Rinde der Wurtzeln eines quentlen schwer mit Wein getruncken, ist krefftig den Schlaff zu bringen, sânnfter dann das Opium, spricht Dioscorides. Die Frucht treibt den Harn hefftig. Der Kôrner gibt man zwôlff wider die Wassersucht, so man aber derselben mehr eynnimpt, machen sie den Menschen Tâmisich. Aussen. Wein, darinne Schlaffbeere gesotten sindt, im Mund gehalten sânnftiget den Schmertzen der Zâne. [772]	Natuur, kracht en werking. In lijf. De bast van de wortels een quentle zwaar met wijn gedronken is krachtig de slaap te brengen, zachter dan de opium spreekt Dioscorides. De vrucht drijft de plas heftig. De korrels geeft men twaalf tegen de waterzucht, zo men echter van diezelfde weer inneemt maken ze de mensen verward. Van buiten. Wijn daarin slaapbessen gekookt in de mond gehouden verzacht de smarten der tanden. [772]
---	---

Zie verder: <http://volkoomenoudeherbariaenmedisch.nl> en : <http://www.volkoomen.nl/>